En beretning om et landsbyhus

Af Per Nilsson

Indtil midt i 1960'erne stod der i Gl. Vridsløse et stort gult bindingsværkshus. Ved at sammenholde flere beretninger og kilder, har vi nu en mere detaljeret viden om en ejendom med en ganske pudsig oprindelse.

En by i Provinsen

I 1995 udkom Kaj B. Rasmussens bog »Et tilbageblik – erindringer fra Vridsløselille«, som strækker sig fra forfatterens drengeår fra omkring 1916. Bogen har mange detaljerede beskrivelser af gårde og ejendomme og deres placering, og ikke mindst herlige skildringer af de mennesker, der levede her, i det dengang noget provinsielle miljø. Der mangler dog illustrationer, hvilket især savnes i forbindelse med huse og ejendomme, der for længst er forsvundet. Et af de huse, der beskrives og som forsvandt for snart 40 år siden, lå i Gl. Vridsløse.

Opført til en landbrugsudstilling i København

Kaj B. Rasmussen skriver bl.a. følgende om "Det Høje Hus" (citat): »Som det sidste hus på den nordlige side af Vallensbækvej ligger "Per Hans" – det høje gule hus med bindingsværk, som var malet sort.[1,2] (....) Dette hus havde været opført til en landbrugsudstilling i 1885 på Københavns Fælled. Efter at have tjent som udlejningshus, blev det revet ned sidst i 1960'erne. Nu er der på stedet opført to sammenbyggede huse, det ene beboet af Lasse "mælkemand".[3] (....) Denne arkitekt havde nok ikke tænkt sig, da han tegnede og opførte huset, at det skulle bruges som udlejningsejendom. Hans tanke var nok den, at det skulle have stået som hovedbygning til en større gård, for stateligt det var det gamle høje hus« (citat slut).

Det fremgår tydeligt af forfatterens noget subjektive vurdering af huset, at han, og sikkert andre i Vridsløselille, har været lidt imponeret over den fra København genopbyggede ejendom, som også blev kaldt "Det Gule Palæ". Men ejendommen har jo også raget pænt op i forhold til de mange småhuse i landsbyen, og det var da også et hus, der kunne rumme hele fire familier.

Det Høje Hus i Gl. Vridsløse. Ca. 1950.

I dag fotograferer Københavns Amtsmuseumsråd de bygninger, der ikke kan bevares eller som står i vejen for nybyggeri eller en grøn planlægning. Men for få år siden levede de forsvundne ejendomme kun i erindringens korte periode, eller i bedste fald i form af nedskrevne beretninger og tilfældige overlevende fotos. Heldigvis tilflyder der af og til Lokalhistorisk Samling beskrivelser og billeder af folk og lokaliteter fra svundne tider, og det sidst tilkomne materiale bliver forklaret, fremvist og studeret på Lokalhistorisk Samlings arkivaftener. I maj 2001 arvede samlingen således bl.a. en beskrivelse med billeder af "Det Høje Hus" i Gl. Vridsløse. I forvejen fandtes der ingen billeder af netop dette hus i samlingens arkiv. Materialet stammer fra Tove Olsen, Holbæk, der har boet i huset fra sin barndom i 1940'erne, indtil hun blev gift i 1952. Huset blev nedrevet i midten af 1960'erne.

Tove Olsens nedskrevne beretning

»Huset jeg boede i. Vi boede til højre. Til venstre boede Kristian og Gerda Nielsen. Ovenpå boede en gammel dame, som hed Alma Fuglsang. Til venstre boede en anden gammel dame som hed Hedvig Bendsen. Huset tilhørte Cort

Hansen.[4] Vi gav 25 kroner om måneden, og vi havde lokum i gården, to familier om hvert. Foran huset var "kommunens plads", som var en dejlig legeplads for gadens børn. Der kom omrejsende gøgl om sommeren med luftgynger, karruseller og skydetelte. Det var midt i 40'erne, så der var ikke så mange dikkedarer som nu. Men i 1964 købte en mand, som hed Hansen og som arbejdede på Familie Journalen, huset. Han byggede de to huse, som er der nu, og hvor vores barndoms, nu afdøde, Lasse Larsen, som var mælkemand, boede.«

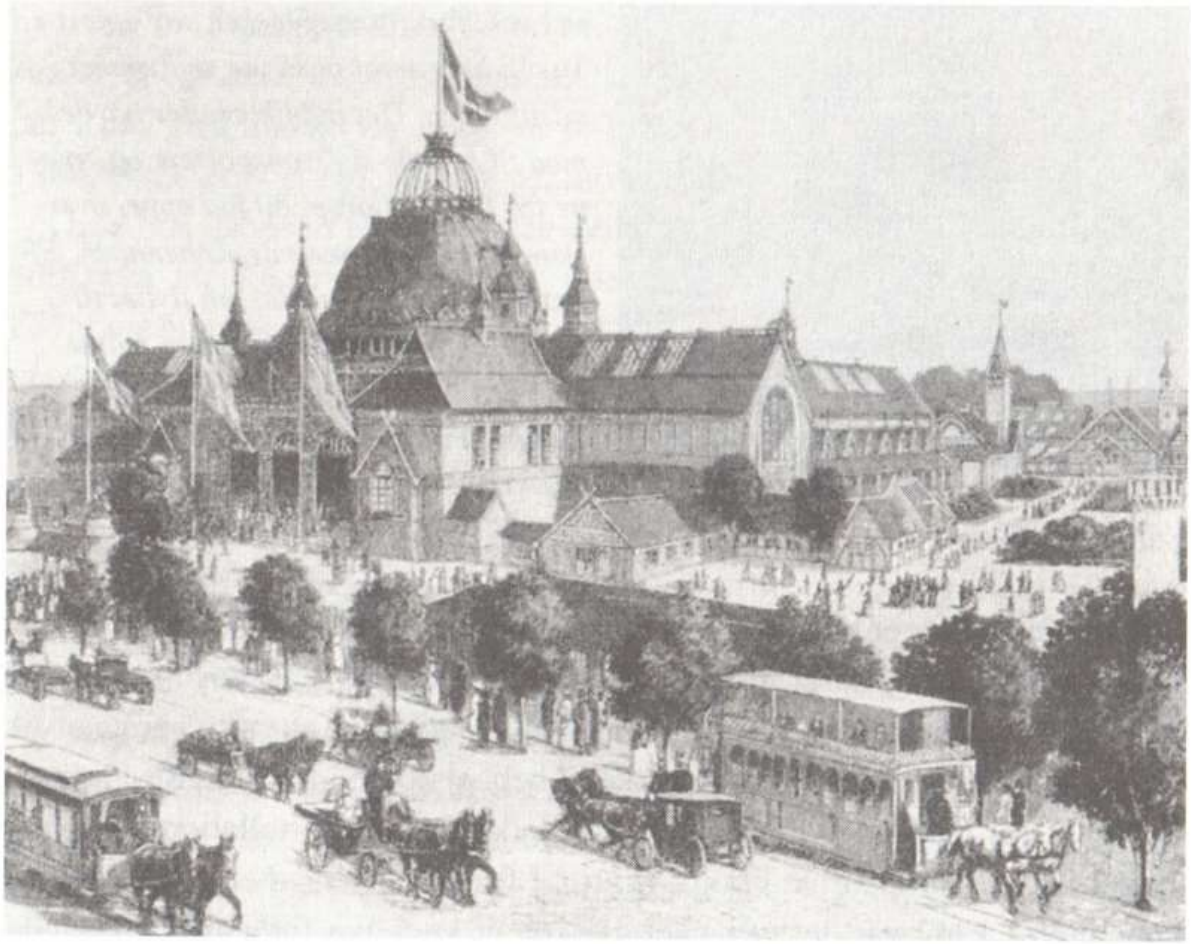

Udsnit fra udstillingen 1888 efter samtidigt træsnit. Den store hovedbygning med kuppel var tegnet af Martin Nyrup, samme arkitekt som få år senere skabte det nuværende Københavns Rådhus omtrent på samme sted. Der var flere gode grunde til at afholde den store udstilling om, hvad kunsten, landbruget og industrien kunne formå, netop det år. 1888 var nemlig 300-året for Christian IV's kroning, samt 100-året for stavnsbåndets ophævelse. Udstillingen var en af datidens største nationale begivenheder og havde samlet i alt ca. 6000 nordiske udstillere.
Billedet er gengivet fra bogen »Omkring Rådhuspladsen« af Otto Mackeprang, 1950.

Til »Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i Kjøbenhavn 1888«, stod brygger Carl Jacobsen som arrangør af en fransk kunstudstilling. Flere af værkerne fra dengang kan i dag ses på Glyptoteket. Derimod havde konkurrenten Tuborgs Fabrikker bygget en kæmpeflaske i træ omviklet med metalplader og med indbygget hydraulisk elevator. Kraftkilden var trykket i vandet fra byens vandforsyning. Flasken var opført i Tivoli, hvis areal også var indlemmet i udstillingen. Det publikum, der havde mod til at lade sig transportere op, kunne fra flaskens prop, 80 fod oppe, overskue hele det daværende København. Efter udstillingen blev flasken flyttet til Hellerup, hvor den endnu står, måske som den sidste bygning fra den store udstilling. Foto 1888, Carlsbergs arkiv.

Selv om der her er tale om Tove Olsens barndomshjem, så er der ingen romantisering af selve huset, som hun, i modsætning til Kaj B. Rasmussen, var knap så imponeret af. Hun fortæller: »Det bar præg af at være beregnet til midlertidig udstillingsbygning og ikke til beboelse. De indvendige vægge og skillerum var tynde trævægge. Der manglede sanitære installationer, og huset var ikke til at opvarme i kolde vintre. I forbindelse med et uvejr midt på sommeren i 1942 var det nær gået galt, da et kuglelyn forårsagede en indvendig brand i en af husets træskillevægge. Det tilkaldte brandmandskab fik dog hurtigt slukket ilden.«

Dyrskuer og landbrugsudstillinger

Kaj B. Rasmussen eller hans kilder må huske forkert, for der var tilsyneladende ingen landbrugsudstilling på Københavns Fælled i 1885![5] Registrator Jens Aage Søndergaard, Landbrugsmuseet i Gl. Estrup, forestiller sig, at

ejendommen nok snarere stammer fra Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København i 1888. Denne store internationale udstilling foregik på og omkring Halmtorvet, den nuværende Rådhuspladsen, og varede i fem måneder fra maj til oktober. – Og der var mange bindingsværksbygninger i lighed med den i Gl. Vridsløse.

Københavns Kommune havde i forbindelse med udlån af arealet, knyttet den betingelse, at ethvert spor af udstillingen skulle være fjernet inden 1. januar 1889. Der var derfor et væld af større eller mindre ejendomme og bygningsdele, der på forholdsvis kort tid skulle væk, og som derfor kunne erhverves, fx til genopstilling, for en rimelig pris. Det var nemlig tidligere besluttet, at Københavns nye rådhus skulle bygges på udstillingsterrænet, og da der i høj grad stadig var brug for et halmtorv, blev det gamle, ligeledes i 1888, erstattet af et nyt, nemlig det nuværende på Vesterbro.

Også hos naboen i Glostrup blev der erhvervet ting og sager fra 1888-udstillingen, idet Glostrups, dengang, store arbejdsgiver, brygger Axel Hansen, købte en imponerende indgangsportal til sit bryggeri. Derudover en dampmaskine samt en dynamo til lysforsyning. Sidst, men ikke mindst, købte bryggeren en vandkunst med den dobbeltfunktion, at den også kunne fungere som drikkekumme for både hunde og heste! Drikkekummen var udført af stenhuggermestrene Johan og Fritz Schannong. Den flotte vandkunst kan i dag ses fra Hovedvejen, idet den er genopstillet på bryggeriets tidligere grund.

Dyrskue- og landbrugsudstillingerne på Fælleden, både før og efter 1888, var som regel af en varighed på højst en uge, og der var altid tale om mindre permanente bygninger. Selv til det store jubilæumsdyrskue på Blegdamsfælleden fra den 6. til den 9. juli i 1905, hvor der fx var staldlænger til 1000 heste og plads til 100.000 gæster ad gangen, var alle bygninger i lette materialer, træ og sejldug.

De sjællandske dyrskue- og landbrugsudstillinger flyttede fra Fælleden til Bellahøj i 1938 og har siden 1969 været afholdt i Roskilde.

Boligmangel i Vridsløselille

Om daværende ejer af Toftekærgård Peter Hansen selv var udstiller i 1888 vides ikke, men det kunne være i forbindelse med den begivenhed, at han har erhvervet ejendommen – "Det Høje Hus" – til genopstilling på sin jord i Gl.

Stenhuggermestrene Johan og Fritz Schannongs flotte granitvandkunst, købt af brygger Axel Hansen i forbindelse med den store udstilling i København i 1888, og nu genopstillet på bryggeriets gamle grund i Glostrup. Foto: Erling Pultera, 2000.

Vridsløse. Der hørte megen arbejdskraft til at drive de større landbrug dengang, så formålet kunne være landarbejderboliger til hans egne folk. Men det kunne også skyldes den fortjeneste, der lå i boligudlejning, for pga. det nye statsfængsel fra 1859, med det forholdsvis store personale, var der i mange år mangel på lejeboliger i hele Vridsløselilleområdet.

»Fattigmandspalæet«

Nærmeste genbo til "Det Høje Hus" var den gamle landsbysmedie[6], Vridsløsestræde 37 – nu Henrik Larsen Automobiler. I 1953 kom Gerth Nielsen, Glostrup, i lære her hos grovsmed Erik B. Nielsen. Gerth Nielsen fortæller, at en af smedens lærlinge, Hilmer, boede i en af lejlighederne i "Det Høje Hus" sammen med sine forældre og øvrige søskende. Syv personer i alt. Han husker, at ejendommen virkede ringe vedligeholdt, og den blev blandt smedene slet og ret kaldt fattigmandspalæet.

Knud Petersen, Sprøjtehusstræde 7, født 1913, fortæller, at han kan huske, at husets ejer, gårdejer Cort Hansen, Toftekærgård, uden smålige hensyn til lejerne, havde anbragt en mødding i husets baghave. Desuden erindrer han, at man flere gange, med stort besvær, måtte rette huset op, fordi det var sunket åbenbart pga. et dårligt udført fundament.

Ejendommen opnåede altså alligevel en levetid som beboelsesejendom i

henved 80 år. Ifølge de fleste af de ovenstående udsagn har Gl. Vridsløse nok ikke mistet en ejendom, der boligmæssigt var værd at bevare, men måske snarere et mindesmærke fra den store udstilling i 1888.

Værelse med udsigt

Toftekærgård var oprindeligt beliggende i Gl. Vridsløse, men flyttede i 1880-1882 over på nordsiden af Roskildevej. Her havde gården i forvejen det meste jord. Den gamle gård i landsbyen blev derefter i mange år ligeledes brugt som udlejningsejendom til flere familier. Det var på den baggrund, Toftekærgård helt frem til midten af 1900-tallet havde jord i og omkring Gl. Vridsløse, bl.a. arealet nordøst for landsbyen, som sidst i 1940'erne blev afstået til det nydannede boligselskab Vridsløselille Andelsboligforening, og hvor bebyggelsen Toften nu ligger. I en af de boligblokke i Toften, der ligger langs Roskildevej, har de beboere, der bor øverst, i nu mere end 50 år, kunnet nyde synet af den flotte, nu 120 år gamle, hovedbygning til Toftekærgård på den modsatte side af vejen.

Kilder:

Larsen, Søren: Carlsbergs historiske arkiv.
Mackeprang, Otto: Omkring Rådhuspladsen – et tilbageblik, 1950.
Madsen, Hans Helge: Østerbro, Før og nu – og aldrig,1993.
Nielsen, Gerth, Glostrup.
Nielsen, Hans Kristian: Vridsløselille, min barndoms by, 1992.
Olsen, Tove: Nedskrevne beretninger fra maj 2001.
Petersen, Knud, Sprøjtehusstræde 7, Gl. Vridsløse.
Politikens oplysning.
Rasmussen, Kaj B.: Et tilbageblik – erindringer fra Vridsløselille, 1995.
Søndergaard, Jens Aage, registrator på landbrugsmuseet i Gl. Estrup.
Funch, Egon, Historisk Selskab, Glostrup.

Noter

1. Vallensbækvej – i dag Vridsløsestræde. Vejen gik oprindelig fra Roskildevej gennem landsbyen og direkte til Vallensbæk landsby.
2. 'Per Hans' blev Peter Hansen, Toftekærgårds næstsidste ejer, kaldt.
3. De to sammenbyggede huse ligger i Vridsløsestræde 32-34.
4. Cort Hansen, søn af Peter Hansen og sidste ejer af Toftekærgård.
5. Kilde: Politikens oplysning.
6. I 1958 blev smedjen overtaget af Aage Hermann, der blev den sidste ejer af den gamle landsbysmedje.